

У ході гри народжувались і виконувались також *дражнилки* – невеличкі пісеньки, складені самими малятами для того, аби викликати відповідну реакцію у свого противника. У дражнилках часто немає логічної послідовності думки, порушений розмір вірша, спостерігається примітивність побудови, загрубіла лексика. Все це свідчить, що творцями дражнілок є самі діти, які іноді нагромаджують і вигадують слова, не замислюючись над їх значенням.

Ванька-встанька требуха
З'їв корову і бика.

Сім сот поросят,
Самі ніжки висять.

Широко побутує серед дітей молодшого шкільного віку й такий жанр дитячого фольклору як *мирилки* – невеличкі пісеньки розраховані на те, щоб забути недавню сварку, відновити товариські стосунки і встановити перемир'я:

Мир – миром,
Пироги з сиром,

Вареники в маслі –
Будем жить прекрасно.

Дитячий фольклор включається в коло тих засобів, за допомогою яких задовольняються художні потреби і через які виражається ставлення народу до дійсності. Чим вища художня культура людини, тим точніше вона оцінить народне мистецтво й тим тонше відчує його естетичну вартість. Нова культура не поглинає давню, а пристосовує до своїх потреб, тому, хоч художні горизонти наших сучасників і розширилися, ставлення до вже здобутого, вивіреного й перейденого стало уважнішим, – дбайливо охороняються пам'ятники природи, архітектури, мистецтва: а серед них неминущу цінність становить і поетична творчість нашого народу та [1].

Література

1. Авдієвський А.Т. Формування особистості на ґрунті національно-культурного відродження / А.Т. Авдієвський // Мистецтво у школі: зб. ст. – Вип. 1. – К.: СДПУ, 1996. – С. 80-83.
2. Алексійчук О.С. Морально-естетичне виховання молодших школярів засобами української народної музики: Автореф. дис. канд. пед. наук, 13.00.07 / НПУ імені М.П. Драгоманова. – К., 2000. – 21 с.
3. Волков Г.Н. Этнопедагогика: учеб. для студ. сред. и высш. ред. учеб. Заведений.- М.: Издательский центр «Академия», 1999.-168 с.
4. Дитячий фольклор / [упоряд. і передм. Г.В. Довженюк; іл. худож. Ю.І. Криги]. – К.: Дніпро, 1986. – 304 с. іл.
5. Жорняк Б.Є. Основні теоретико-методичні положення національного музичного виховання в сучасній початковій школі / Б.Є. Жорняк // Зб. наук. праць «Проблеми педагогічних технологій». Вип. 4. – Луцьк, 2002. – С. 195-198.
6. Куненко Л.О. Дитячий фольклор як засіб виховання гуманності в молодших школярів / Л.О. Куненко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб.: Вип. 6. [За ред. В.І. Бондаря]. – К.: Науковий світ, 2005. – С. 337-341.
7. Руденко Юрій. Основи сучасного українського виховання / Руденко Юрій Дмитрович. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. – 328 с.
8. Садовенко С.М. Світ фольклору. Український дитячий музичний фольклор, як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку. Науково-методичний посібник / Світлана Миколаївна Садовенко. – К.: КТ «Київська нотна фабрика», 2007. – 332 с.

УДК 371.315:78

Смородський В.І.

РОЗВИТОК СТИЛЬОВОГО СЛУХУ УЧНІВ НА ОСНОВІ ЖАНРОВОГО ПІДХОДУ

Стаття посвячена проблеме развития стилевого слуха учащихся школ искусств. Рассматривается специфическая музыкальная способность стилевого слушания музыки, дается определение понятия «стилевой слух», жанр, музыкальный жанр выявляется его

суцність и структура, обосновується можливість розвитку стилевого слуха у учених дитячої школи мистецтв на основі жанрового підходу в музиці.

Ключеві слова: *стилевого слух, жанр, музикальний жанр.*

The article describes a specific musical ability of style hearing of music; the term «ear for style» is defined, its essence and structure including four components (emotional, cognitive, activity-component and evaluative) is revealed. In the second part of article the complex methods of forming of «ear for style» at pupils of art school for children is proved and its components are short characterized.

Keywords: *stylehearing, genre, music genre.*

В сучасному суспільстві, що характеризується тенденціями глобалізації, інформатизації, соціального прагматизму, гостро постає проблема розвитку духовно-моральної і художньої культури учнів. Особлива роль у цьому процесі відводиться установам додаткової освіти дітей - дитячим школам мистецтв. Складовою частиною духовної культури учнів шкіл мистецтв є музика, в основі якої лежить володіння фундаментальними категоріями мистецтва, а серед них найважливішою є категорія стилю. Неможливо перечитати усі книги і переслухати усі музичні твори. Тож потрібно обрати напрями, які допоможуть зорієнтуватись у всьому багатстві музичного мистецтва. Одним із таких орієнтирів є жанровий підхід.

Категорія музичного стилю має свою специфіку, пов'язану, насамперед, із звуковою формою вираження музичного змісту. Твори музичного мистецтва сприймаються за допомогою слухового аналізатора, тому для здійснення повноцінної музичної діяльності музиканту необхідно мати розвинений стильовий слух і вільно орієнтуватися в музичних жанрах.

Теоретичні основи розуміння категорії стилю в мистецтві закладені в працях відомих філософів і мистецтвознавців - В.Власова, А.Доценко, А.Лосева, А.Соколова та ін. На основі їх досліджень розробляються проблеми, пов'язані з різними аспектами прояву стилю в музиці: питання стильової інтерпретації музичних творів (Д.Рабінович, В.Чінаєв та ін.), особливості психології стильового сприйняття музики (М.Карасева, В. Медушевський, Е.Назайкинський, Е.Ручевська та ін.), специфіка стильового аналізу музичних творів (Л.Березовчук, В.Валькова, Г.Григор'єва, М.Лобанова, М.Михайлов, Г.Тараєва, Ю.Холопов та ін.). Музиканти-практики звертаються до осмислення проблем стилю в композиторській творчості (Е.Денісов, І.Стравінського, А.Шнітке, Р.Щедрина та ін.).

Сучасною музично педагогікою накопичено значний досвід в галузі навчання музиці на стильовій основі. Проблеми стилю широко представлені в працях музикознавців, присвячених обґрунтуванню та впровадженню в навчальний процес музичних вузів і коледжів принципів стильового підходу. В рамках даних досліджень розробляються історико-стильові курси музично-теоретичних дисциплін (Н.Гуляницька Ю.Раге, Г.Тараєва і ін.) та методика аналізу музичних творів з позицій стилю (Л.Дьячкова, Е.Назайкинський, Ю.Холопов та ін.)

Педагогічні аспекти стильового підходу широко досліджені в рамках вищої музично-педагогічної освіти (Т.Клочкова, Н.Купріна, А.Ніколаєва, О.Усачьова і ін.) та загальної музично-естетичної освіти (Ю.Алієв, Є.Критська, Е.Плотіца, Л.Старобінський та ін.). У свою чергу, сучасна система навчання в дитячих школах мистецтв не завжди забезпечує можливість ефективного розвитку стильового слуху учнів. На нашу думку одним із таких засобів є музичний жанр.

Жанр – це поділ будь-якого виду мистецтва за тематичними, структурними або функціональними принципами. В кожному виді мистецтва система жанрів складається за своїми законами. Наприклад, у літературі жанри визначаються на підставі належності твору до літературного роду, провідної естетичної якості та ідейно-оцінної настрою (сатиричного, патетичного, трагічного та ін.), а також обсягу твору і способу побудови образу (символіка, алегорія, документальність тощо). В музиці жанри розрізняються: за способом виконання (вокальні або інструментальні, сольні, ансамблеві, оркестрові, хорові жанри); за

призначенням (марш, колискова, обрядова пісня і т.д.); за місцем та умовами виконання (камерна, симфонічна музика, кіно, музика тощо). В живопису жанри визначаються за предметом зображення (портрет, натюрморт, пейзаж, історичний і т.д.), а також за характером зображення (станковий, монументальний, декоративний живопис, мініатюра тощо). Свої жанрові системи мають також кінематограф, театр та інші види мистецтв.

Одним з важливих компонентів музичної освіти є визначення музичного жанру твору, що часто недооцінюється у роботі над формуванням загальної музичної обізнаності школярів та розвитком стильового слуху. У той же час багато дослідників говорять, що семантика жанрових стилів значно багатша за семантику індивідуальних стилів. Можна вибудувати певну ієрархію стилів залежно від їх смислової вагомості. На першому місці будуть стояти жанрові стилі, потім національні, історичні, і лише потім індивідуальні.

У теорії музичного жанру можна виділити кілька важливих галузей, це: 1) класифікація музичних жанрів; 2) вивчення конкретних жанрів; 3) сутність самих жанрів.

Музикознавці використовують термін жанр насамперед у класифікаційному значенні. Так, Л.Мазель вказував, що музичні жанри - це роди і види музичних творів, що історично склалися в зв'язку з певними життєвими призначеннями музики, є також у зв'язку з її різними соціальними (зокрема, соціально-побутовими) функціями і різними умовами виконання та сприйняття музики [5]. Є. Назайкинський охарактеризував жанр як «багатоскладову, сукупну генетичну структуру, своєрідну матрицю, за якою створюється те чи інше художнє ціле» [6, С. 94-95]. Він розглядає його як типову модель твору, яка визначає структуру комунікації, тому комунікативний контекст не має бути назавжди заданою «схемою», хоча існує певний «кістяк» типової для жанру комунікативної структури, що складається з просторових умов музикування та мережі різноманітних відносин, які пов'язують музикантів-виконавців та слухачів [6, С. 97].

Сучасне поняття музичного жанру як категорії музикознавства відображує взаємозв'язок між не музичними факторами музичної творчості і його внутрішньо-музичними характеристиками. Розвиваючи ідею системності жанру, до цікавих висновків приходять Г. Дауноравічене. Він пише: «Жанр є античною умовою буття музики. Музичні жанри – породжуючи (*naturans*) по відношенню до музичного твору, та водночас породжувані (*naturata*) відносно до роду музики» [1, с. 12]. Таким чином, він розглядає жанр як ланку, що поєднує канал типологічних зв'язків об'єктно-суб'єктної системи музичного мистецтва. «Музичний жанр як генотип музичного мистецтва – є централізованою системою. У функціональному відношенні централізованість жанру-системи проявляється в специфічній функції (типологізуванні); в структурному відношенні провідною або центральною опозицією при розгляданні жанру-системи виступають фактори художнього детермінування (зміст–форма)» [2, с. 12].

Подальшим розвитком концепції Г.Дауноравічене може бути дослідження жанру, зробленого С.Шипом. Аналізуючи існуючі дефініції музичного жанру, С.Шип приходять до думки щодо двох основних груп «умов-причин» його виникнення. До першої він відносить властивості тексту музичних творів (зміст – форма), до другої – властивості їх контексту (функція: створення, виконання, сприйняття, зберігання, розповсюдження, демографічне середовище, етнографічна, соціальна, географічна належність, соціокультурна функція) [7, с. 169].

Не зважаючи на наявність достатньої кількості літератури з означеної проблеми (праці А. Альшванга, Л. Мазеля, С. Скребкова, О. Сохора, В. Цуккермана, Є. Назайкинського, Б. Яворського), єдиної системи жанрової класифікації в музиці не існує, нікому ще не вдалося створити по відношенню до музики струнку систему жанрів на зразок таблиці Менделєєва, де б усі вони були перераховані і чітко визначені. Жанри так і намагаються вийти за коло своїх умовних меж.

Зрозуміло, що будь-яка класифікація не вичерпує усіх можливих жанрових назв. На нашу думку, найбільш повною, докладнішою, а тому і зручнішою є жанрова класифікація музикознавця А. Сохора. У ній визначено чотири класи:

- театральні жанри (опера, балет, оперета, музика драматичного театру);
- концертні жанри (симфонія, соната, квартет, ораторія, кантата тощо);

- масово-побутові жанри (пісня, танець, марш з усіма їх різновидами);
- релігійно-культові жанри (молитовний спів, меса, реквієм тощо) [6, С. 246].

Отже, в якості критеріїв жанру у вітчизняному музикознавстві традиційно використовуються конкретне життєве призначення; умови і засоби виконання; характер змісту і форми його втілення. Тому фактор використання цього поняття в музиці безумовно є важливим та корисним з точки зору виконавства, адже музика – це виконавське мистецтво, в якому «на відміну від театру і кіно, обстановка виконання музики не визначена раз і назавжди» [6, С. 242].

Досвід класифікації музичних жанрів став достатньо природнім продовженням та доповненням до опису самих жанрів. Так, у науковій праці «Проблеми підготовки сучасного вчителя» № 8 (Ч. 1), 2013 ми зустрічаємо визначення жанру у музичному трактаті Іоанна де Грохеа, який датується ще початком XIV ст. [3, с. 84]. Розуміння жанру на той час ще було обмеженим, воно позначало лише один конкретний «рід» у мистецтві – тематику побуту, повсякденного життя.

Методика розвитку стильового слуху в учнів дитячої музичної школи, відображає послідовний ланцюг – від теорії до практики- освоєння категорії жанру, включає три етапи: ознайомче-перцептивний, завданням якого є первинне вивчення жанрових особливостей музики і накопичення початкових музично-слухових уявлень; атрибутивно-аналітичний, завданням якого є формування умінь визначати музично-стильові, жанрові атрибути в слуховій та аналітичній діяльності; творчий, завданням якого є формування умінь відтворювати жанрові елементи у виконавській і композиторській діяльності.

Література

1. Арановский М. Г. Мышление, язык, семантика // Проблемы музыкального мышления. М.: Музыка, 1974. – С. 90-129.
2. Дауноравичене Г. Проблема жанра и жанрового взаимодействия в современной музыке (на материале творчества литовских композиторов 1975–1985 годов. Автореф. дис. канд. искусств. – Вильнюс, 1990. – 24 с.
3. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / Пер. А.Г. Погоняйло. В.Г. Резник. СПб.: Петрополис, 1998. – 432 с.
4. Мазель Л. А. Анализ музыкальной формы. М.: Музыка, 1986. – 528 с.
5. Назайкинский Е. В. Стиль и жанр в музыке : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. В. Назайкинский. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 248 с.
6. Сохор А. П. Вопросы социологии и эстетики музыки. // Советский композитор, 1981. – 293 с.
7. Шип С. Знакова функція та мовна організація музичного мовлення. Автореф. дис... докт. мист. – К., 2002. – 42 с.

УДК 37.016:78:37.041

Остропольська І.С.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ УЧНІВ ДМШ

В статтє раскрыта суцность понятий “самоорганизация” и “музыкально-исполнительская самоорганизация”, проанализированы такие умения музыкально-исполнительской самоорганизации, как самопрогнозирование, самоинформирование, самонастройка, самокоррекция, самоконтроль, самоанализ, самоотчет, самооценка, самоодобрение и самоосуждение. Автором представлены принципы, педагогические условия, формы и методы формирования умений музыкально-исполнительской самоорганизации учащихся детских музыкальных школ.

Ключевые слова: *музыкально-исполнительская самоорганизация, самопрогнозирование, самоинформирование, самонастройка, самокоррекция, самоконтроль, самоанализ, самоотчет, самооценка, самоодобрение, самоосуждение.*